

DOI 10.31558/2617-0248.2018.3.2

УДК 323.21

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ РЕАЛІЯХ

Чупрій Л. В., д. політ. н., к. філос. н., Директор Центру соціально-політичних досліджень «Генеза», професор кафедри соціології та політології Національного авіаційного університету (Україна)

У статті досліджуються ключові визначення воєнних конфліктів, зокрема акцентується, що одним з найбільш поширених є його тлумачення як найвищої ступіні загострення протиріч між суб'єктами військово-стратегічних відносин й одночасно формою вирішення протиріч з використанням в обмежених масштабах збройних сил (військових формувань).

Зазначається, що виділяються три формальні ознаки війни: залучення до конфлікту щонайменше однієї регулярної армії; існування неминучого логічного ланцюга в послідовності подій збройного конфлікту; мінімальні втрати – 1000 або більш людських життів на рік.

У більшості сучасних трактувань війни за головну ознаку беруть організоване колективне військово-насильство. Багато теорій також нагадують, що війна не буває без масових людських жертв; вони допомагають відрізнити війну від особистої ворожнечі між окремими людьми.

Висвітлюється типологія сучасних війн, що включає класичні територіальні війни, метою яких є завоювання території; сепаратистські війни (за відокремлення та утворення самостійної держави); ірредентистські війни (за возз'єднання представників розділеного етносу, що компактно проживають на територіях сусідніх держав), асиметричні війни (різновид збройного конфлікту, що передбачає нерівний характер відносин, асиметрію потенціалів протидіючих сторін).

Зазначається, що сучасна типологія війн швидко збагачується за масштабними та особливо військово-технічними і стратегічними ознаками: за їхньою зброєю; симетричності або асиметричності (однаковими або різними способами); контактності або безконтактності (з наземними битвами або без них); з охопленням усіх географічних сфер або окремих з них; «заколот-війни» тощо.

Деякі автори виділяють «асиметричні війни», під якими розуміють війни між різними типами соціальних суб'єктів (наприклад, держави проти недержавних акторів), а також збройні конфлікти, в яких вороги використовують різні засоби збройної боротьби.

Ключові слова: воєнний конфлікт, збройний конфлікт, асиметричні війни, сепаратистські війни, ірредентистські війни, територіальні війни.

Chupriy L.V. Theoretical and methodological approaches to the investigation of military conflicts in modern globalization realities

The article deals with the definition of key military conflicts, in particular emphasizes that one of the most common is its interpretation as the highest degree of aggravation of contradictions between subjects of military-strategic relations and at the same time, the form of resolving conflicts with the use of limited forces of the armed forces (military formations).

It is noted that there are three formal signs of the war: involvement in the conflict of at least one regular army; the existence of the inevitable logic chain in the sequence of events in the armed conflict; minimum losses - 1000 or more human lives per year.

In most contemporary interpretations of the war, organized collective violence is the main symptom. Many theories also remind that war is not without mass casualties; they help to distinguish war from personal hostility between individuals

The typology of modern wars is highlighted, which includes the classic territorial wars, the purpose of which is to conquer the territory; secessionist wars (for the separation and formation of an independent state); irredentist war (for the reunification of representatives of a divided ethnic group, compact living in the territories of neighboring states), asymmetric wars (a kind of armed conflict, which implies the nature of relations, the asymmetry of the potential of the opposing sides).

It is noted that the modern typology of wars is rapidly enriched in large-scale and especially military-technical and strategic features: their weapons; symmetry or asymmetry (in the same or different ways); contact or contactlessness (with or without ground battles); with coverage of all geographic spheres or individual ones; "revolt – war", etc.

Some authors outline "asymmetric wars", which mean wars between different types of social actors (for example, states against non-state actors), as well as armed conflicts in which enemies use different means of armed struggle.

Key words: military conflict, asymmetric wars, secessionist wars, irredentist war, territorial wars.

Постановка проблеми. Світова спільнота сьогодні дедалі частіше стикається з новими, нетрадиційними формами війн і конфліктів, які стали постійним атрибутом сучасного етапу міжнародних відносин. У багатьох регіонах світу посилюється міждержавне суперництво на регіональному і місцевому рівнях, що зумовлює зростання небезпеки виникнення значної кількості насильницьких конфліктів, більшість з яких набули форми збройного протистояння. Локальні війни і воєнні конфлікти різного масштабу та інтенсивності, що стали постійною формою силового вирішення політичних, територіальних, етнонаціональних, релігійних, економічних та інших протиріч, становлять одну з основних загроз як для національної, так і для міжнародної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Класичні теорії воєнних конфліктів та війн досліджували такі науковці як К. фон Клаузевіца, Д. Сінгер, М.Смолл, М. Хрустальов та інші. В Україні даною проблематикою займалися такі науковці: С. Телешун, А. Бандурка, В. Друзь, М. Пірен, А.Ішмуратова, О. Валецький, В. Горбулін, О. Литвиненко, Л. Герасіна, М. Панов, А. Пойченко, І. Бекешкіна, А.Ручка, В. Танчер та ін., які представляють власний погляд на політичні конфлікти в українському суспільстві. Етнонаціональні аспекти політичного конфлікту розглядаються в дисертаційних дослідженнях А.Гарібджаняна, А. Дацюка, О. Загребельного, М.Ларченко, Є.Магди, І.Петрової, В.Пінцака, К.Поліщука, Ю.Скорохода, А.Кіссе, В.Котигоренка та інших. Феномен військово-політичного конфлікту досліджується в роботах дослідників В.Безрученко, О.Батрименко, І.Жніна, С.Сірого. Досить ґрунтовно дану проблематику розглядав Г.Перепелиця, аналізуючи сутність воєнно-політичного конфлікту. Сутність гібридної війни досліджували такі науковці як Ф. Хоффман, О. Загребельний, Є. Магда.

Мета статті. Дослідити ключові теоретико-методологічні підходи до дослідження воєнних конфліктів в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу.

Нова, глобальна епоха в історії людства поставила нові завдання в галузі вивчення основних тенденцій еволюції воєнно-політичних конфліктів. Одна з них стосується ідентифікації, здавалося б, давно й остаточно вирішених наукою питань – таких, як визначення війни, збройних конфліктів, воєнної агресії, причин, що їх породжують, мети, яку ставлять ініціатори протистоянь.

Для України ця проблематика є особливо актуальною, оскільки ми повинні чітко визначити особливості того конфлікту, в якому перебуває Україна та накреслити шляхи його подолання. Спочатку проаналізуємо сутнісні ознаки таких понять як, «збройний конфлікт», «воєнний конфлікт» «війна».

У класичному розумінні збройний конфлікт – це, перш за все, війна. Вона є фундаментальним соціально-політичним явищем, концептуалізацією сутності якого займалися багато відомих суспільствознавців, політологів, філософів.

Широкою популярністю, як в середовищі політиків, так і вчених користується визначення К. фон Клаузевіца, згідно з яким війна – конфлікт великих інтересів, що регулюються кров'ю, акт насильства, мета якого змусити супротивника виконати нашу волю [1, с. 35]. З точки зору її політичної сутності, війна – «ціраціональна дія, яка відбувається від імені держави чи іншої спільноти і в основі якої лежать політичні цілі» [1, с. 28]. До цього часу більшість авторів в розумінні війни спираються на це визначення.

У зарубіжній науковій літературі досить поширене трактування війни, запропоноване 1982 року американськими дослідниками Д. Сінгером і М.Смоллом. Згідно з ним, війною слід вважати «будь-яке тривале зіткнення між військовими силами двох або кількох урядів (міждержавна війна) або між регулярною армією та якоюсь іншою (щонайменше однією) збройною групою (внутрішньодержавна війна), кількість жертв серед яких перевищує одну тисячу людей протягом всьогозіткнення» [2, с. 87].

Науковці Вашингтонського інституту миру також виділяють три формальні ознаки війни: залучення до конфлікту щонайменше однієї регулярної армії; існування неминучого логічного ланцюга в послідовності подій збройного конфлікту; мінімальні втрати – 1000 або більш людських життів нарік.

У більшості сучасних трактувань війни за головну ознаку беруть організоване колективне військово насильство. Багато теорій також нагадують, що війна не буває без масових людських жертв; вони допомагають відрізнити війну від особистої ворожнечі між окремими людьми.

Однак часто у визначеннях війни лише наводять один або ряд факторів, що дають змогу ідентифікувати цей соціально-політичний феномен. У їх числі: тривалість зіткнень військових сил; участь регулярної армії; число мінімальних людських втрат.

При цьому залишаються відкритими питання: Якою має бути тривалість «зіткнення», щоб його можна було назвати війною? Яким має бути мінімальна кількість людських жертв? Наприклад, збройне протистояння у Північній Ірландії не вважається війною через недостатню кількість жертв: протягом всього конфлікту (більше 30 років) від насильницької смерті загинуло близько 4 тис. людей (військових і цивільних осіб) [3, с. 16].

Нарешті, як кваліфікувати терористичні й антитерористичні операції, що їх також часто називають війною?

У деяких авторів є прагнення дати розширене тлумачення війни, присутіототожнюють її із чварами, ворожнечою, насильством. Зокрема, різновидом справжньої війни вважають «холодну війну», в ланцюгу війн також перераховують «валютні», «кредитні», «цінові», «митні», «технологічні» таїн.

Багато в чому це пов'язано з тим, щої в громадській думці, і в уявленнях дослідників нові,отримані порівняно недавно, форми протистояння містять ознаки стратегії і тактики війни,спрямованої на поразку противника.

Деяких дослідників не влаштовує відома формула К. фон Клаузевіца про війну як продовження політики насильницькими засобами. Річ у тім, що сьогодні арсенал таких засобів «насильства» значно розширився: поряд з

класичною зброєю у війні все більш застосовуються політичні, економічні, фінансові, інформаційні, таємні засоби. Зокрема, в США були проведені численні дослідження, що стосуються питань розробки мирних способів досягнення вкрай рішучих цілей збройної боротьби.

На жаль, сучасним вченим досі не вдалося виробити загальний підхід до осмислення поняття війни, адекватного до нинішніх умов. Існуючі визначення надмірно операційні і не можуть слугувати ефективним інструментом аналізу нових явищ у даній сфері соціальної взаємодії.

Деяку допомогу дослідникам в ідентифікації «стану війни», як здавалося, повинен був наданий факт «оголошення війни» суб'єктами, які мали намір воювати.

Так, ще Г. Гроцій стверджував, що «декларація стану війни» є необхідною умовою, яка повинна бути виконана перед початком війни. Це «правило Г. Гроція було визначене для того, щоб усунути факт раптового нападу однієї держави на іншу» [4, с. 56]. Декларація війни була корисна і як «останній ультиматум», що мав на меті запобігти спалаху військових дій. Але за часів Г. Гроція не існувало ніяких загальних зобов'язань щодо такої декларації й історія знала багато випадків, коли її не було зроблено.

Надалі, у міру розвитку швидкості розгортання військових дій, стало превалювати думка про обов'язковість «декларації війни», оскільки стрімкі військові напади стали рівносильні «зраді». Тому Гаазька угода від 1907 р включало пункт про обов'язковість «декларації війни». Відповідно до цієї угоди, військові дії не повинні починатися без «завчасного та ясного попередження у формі декларації війни або ультиматуму» [5, с. 133]. Оскільки «декларація війни» стала законом, були визначені також спеціальні правила щодо її форми.

З кінця XIX ст. «Декларації війни», навіть зробленої у односторонньому порядку, було досить для того, щоб говорити про «стан війни». Така декларація була юридичним інструментом, а не просто «викликом, який міг бути прийнятий чи відхилений». Проте потужні держави іноді ігнорували такі декларації, навіть якщо розв'язували та продовжували військові дії [1, с. 11].

Тим не менше, до цього часу, згідно з нормами міжнародного права, для того, щоб почати військові дії, держава повинна оголосити «стан війни», а також воєнний або надзвичайний стан, який вводиться поряд з оголошенням стану війни. Зокрема, в Україні «стан війни оголошується, коли має місце напад іншої держави або групи держав, агресії, а також за наявності безпосередньої загрози збройного нападу іншої держави» [6].

У той же час, відповідно до норм міжнародного права, «війна» – це збройний конфлікт між двома або кількома державами. У разі оголошення війни припиняються дипломатичні відносини між воюючими сторонами (державами). Тобто війни ведуться суб'єктами міжнародного права. З поданого визначення можна зробити висновок, що в нього включено інші, «сусідні» з війною поняття «збройний конфлікт», наукова інтерпретація якого також викликає певні труднощі.

Наприклад, деякі військові експерти, зокрема Рубан Л. С. вважає, що під «збройним конфліктом» можна розуміти будь-який конфлікт з використанням зброї, при цьому політичні мотиви в ньому можуть бути і не присутні.

Загалом, останнім часом, виникають нові форми конфліктів, не політичні за своїм характером та причинами, що їх зумовлюють. Збройні банди, члени яких пов'язані між собою відносно випадковими зв'язками, мало стурбовані прагненням до політичної влади, ведучи безладну боротьбу за прямиї контроль над засобами виробництва. Форму справжніх військових операцій проти судів торгового флоту будь-яких держав приймає морське піратство, поширене в Південно-Східній Азії; але пірати також мають на меті збагачення, а не будь-які політичні цілі. В Афганістані різні племенні вожді ведуть збройну боротьбу один з одним не так з метою завоювання політичної влади, як за контроль над територіями, які використовуються під плантації для вирощування наркотичної сировини. У зв'язку з цим більш правомірним є поняття «воєнного конфлікту». На відміну від «збройного конфлікту» для «воєнного конфлікту» характерна обов'язкова наявність політичних мотивів при використанні зброї.

Воєнний конфлікт – це найвищий ступінь загострення протиріч між суб'єктами військово-стратегічних відносин й одночасно це форма вирішення протиріч з використанням в обмежених масштабах збройних сил (військових формувань).

Сутністю воєнного конфлікту є продовження політики засобами збройного насилля [7, с. 10].

До воєнних конфліктів відносяться різні військові інциденти, військові акції та інші збройні зіткнення незначного масштабу (низької інтенсивності) із застосуванням регулярних або іррегулярних формувань, за яких акт формального оголошення війни відсутній.

Воєнний конфлікт часто розглядають як одну із форм вирішення національно-етнічних, релігійних та інших протиріч із застосуванням засобів збройного насильства, за якої держава або держави не переходять в особливий стан, що визначається як війна.

Дослідники поділяють воєнні конфлікти на міждержавні та внутрішньодержавні конфлікти. Наприклад, у внутрішньодержавних воєнних конфліктах військові дії ведуться, з одного боку, регулярними збройними силами (урядовими військами), а з другого, – нерегулярними озброєними формуваннями. Лінія фронту в її класичному вигляді, як правило, відсутня. Збройні формування використовують партизанські методи ведення боротьби – засідки, раптові напади на підрозділи супротивника, порушення комунікацій. Значне поширення отримують диверсійно-терористичні акції.

Останнім часом ряд дослідників часто застосовують термін «обмежений воєнний конфлікт», сюди відносять конфлікти, що пов'язані зі зміною статусу тієї чи іншої території та зачіпають інтереси, в тому числі, провідних держав світу і ведуться із застосуванням найсучасніших засобів збройної боротьби. В обмеженому військовому

конфлікті чисельність сторін, які ведуть боротьбу становить від 7 до 30 тис. людей; до 150 танків; до 300 бойових броньованих машин; 10 – 15 легких (в тому числі навчально-бойових) літаків; до 20 гелікоптерів [8, с. 43].

Проте досить широке, а часто і довільне використання терміну «збройний конфлікт» неминує ставить питання про межі цієї дефініції та її співвідношення з терміном «війна». Наприклад, П.А. Циганков вважає, що оскільки зміст терміна «збройний конфлікт» охоплює «будь-яку ситуацію, незалежно від її правової кваліфікації, в якій дві або більше сторін протистоять одна одній зі зброєю в руках», то, в залежності від обставин, використовують те або інше поняття. Це, звісно, не прояснює суті розглянутої проблеми [9, с. 27].

Слід зазначити, що проблема співвідношення понять «збройний конфлікт», «воєнний конфлікт» і «війна» викликала жваву дискусію серед науковців. У кінцевому підсумку, було ухвалено рішення про уявну важливість «розмежування» цих визначень і про необхідність вироблення «ситуативного», тобто гнучкого підходу до їх ідентифікації. Наприклад, до 1990-х рр. термін «збройний конфлікт» означав, менше, ніж війну», а потім він став «розширеним», оскільки не всі численні збройні конфлікти, які сталися за останнє десятиліття, можна віднести до категорії «війни». Збройний конфлікт може бути, а може і не бути війною.

Слід погодитися з тим, що, не зважаючи на прерогативу дослідників, ці поняття, що входять в арсенал збройної боротьби між людьми, все ж вимагають деякої розмежувальної лінії, якщо вони використані в сучасній політичній практиці. Однак акцент на принципову різницю між ними не особливо результативний, позаяк ідеться не про класифікацію форм збройної боротьби, а про поділ однієї і тієї ж шкали.

Як війна, так і будь-які воєнні конфлікти – це різні ступені вираження організованої збройної боротьби, неминує позначені масовим кровопролиттям. У них – гігантський потенціал знищення і руйнування, вони здатні вбити людство, життя на Землі, роздробити саму планету. Як показує досвід останніх військових протистоянь (в Югославії, Афганістані, Іраку та ін.), їх початок ознаменувався найпотужнішими ударами авіації і високоточних ракет, покликаними знищити військово-політичне керівництво противника, пункти управління, вузли комунікацій, економіку, системи життєзабезпечення населення та примусити супротивника до капітуляції. Їхніми характерними рисами є: рішуча перевага однієї зі сторін в сукупній потужності, економіці, військово-технічному та організаційному відношенні, інформаційних засобах, коаліційній підтримці, швидкоплинності тощо. Звідси важливість зміщення уваги вчених до виявлення дійсно нових параметрів та особливостей сучасних форм збройного протистояння, а також способів їх запобігання.

На сьогодні актуалізуються і проблеми пошуку підстав для внутрішньої диференціації окремих різновидів збройного протистояння.

Так, в рамках традиційних досліджень, війни за моральним принципом поділяли на справедливі війни (захист державної території, національної незалежності та суверенітету) та несправедливі (агресивні, загарбницькі). Подібним є поділ за політичними цілями – на завойовницькі та національно-визвольні війни.

Науковці, зокрема Серебрянников В., Циганков П. пропонують для цього низку критеріїв, які включають: а) оцінку реальних політичних намірів та цілей учасників війни (конфлікту); б) правову кваліфікацію дій сторін (відповідність Статуту ООН, нормам міжнародного права); в) моральну виправданість дій сторін з точки зору загальнолюдських норм гуманності [9, с. 28].

На наш погляд, у зв'язку із загостренням міжетнічних конфліктів, а часто їх навмисним розв'язанням зацікавленими суб'єктами, зазначені класифікації неминує мають суб'єктивний характер і не відповідають сформованому реаліям.

Залежно від типу учасників, війни іноді ділять на класичні міждержавні і класичні внутрішні (громадянські) війни. Громадянська війна часто характеризується як збройне зіткнення різних соціальних верств суспільства. В останні роки ця класифікація поповнилася новими типами: «міждержавні війни з внутрішніми підіривними діями» і «внутрішні війни із зовнішнім втручанням» (Югославія, Східний Тимор, Ірак, Сирія). Тим не менш, деякі «внутрішні» (наприклад, у Лівані в 1975 р.) та міжплеменні війни (в Афганістані протягом останніх десятиліть), де всі сторони є недержавними акторами, не вкладаються в цю класифікацію.

Широко відомо є також типологія, що включає:

1) класичні територіальні війни, метою яких є завоювання (відстоювання) території (іноді передбачає підкорення населення, що проживає на ній);

2) сецесіоністські війни (за відокремлення та утворення самостійної держави);

3) ірредентистські війни (за возз'єднання представників розділеного етносу, що компактно проживають на територіях сусідніх держав).

За спрямованістю військових дій розрізняють конвенціональні війни, завданням яких є нейтралізація або руйнування військового потенціалу супротивника, та тотальні війни, в яких звоєнні дії ведуться як проти військ супротивника, так і проти населення його країни [9, с. 56]. Поширення міжнародного тероризму змусило дослідників у межах останньої класифікації виділити так звані тоталітарні війни, дії в яких спрямовані переважно або винятково проти мирного населення.

Вітчизняні автори звертають увагу на типологію, побудовану за такими основними характеристиками, як способи ведення бойових дій, відповідно до якої війни діляться на регулярні (класичні); партизанські та диверсійно-підіривні, а також війни контактні та безконтактні (або війни шостого покоління та «війни з невидимками» [9, с. 57]. В останньому випадку йдеться про війни нового типу, які відбуваються практично без бойових зіткнень, які веде латентний супротивник.

Сучасна типологія війн швидко збагачується за масштабними та особливо військово-технічними і стратегічними ознаками: за їхньою збросю; симетричності або асиметричності (однаковими або різними

способами); контактності або безконтактності (з наземними битвами або без них); з охопленням усіх географічних сфер або окремих з них; «заколот-війни» тощо.

Деякі автори виділяють «асиметричні війни», під якими розуміють війни між різними типами соціальних суб'єктів (наприклад, держави проти недержавних акторів), а також збройні конфлікти, в яких вороги використовують різні засоби збройної боротьби. На думку М. Хрустальова, асиметричним є конфлікт, сторони якого ведуть різні за своїм типом війни. Відповідно до з класифікації М. А. Хрустальова, війни класифікуються за характером та цілями. Типи війн за характером поділяються на три види:

- 1) регулярні (бойові дії здійснюють регулярні військові формування);
- 2) партизанські (бойові дії здійснюють партизанські загони);
- 3) диверсійно-терористичні (бойові дії здійснюються терористичними групами).

За цілями також виділяють три види:

- 1) конвенційні (метою є знищення військової сили супротивника);
- 2) неконвенційні (метою є знищення мирного населення, однак допускається використання зброї масового знищення);
- 3) тотальні (метою є повне знищення супротивника, включно з мирним населенням) [10, с. 64].

За визначенням М. Хрустальова, асиметричний конфлікт – це різновид збройного конфлікту, що передбачає нерівний характер відносин, асиметрію потенціалів протидіючих сторін, властивий сьгоднішній військово-політичній ситуації, в умовах якого:

1) слабка сторона вдається до стратегії, відмінної від стратегії сильного супротивника, найчастіше використовує нетрадиційні методи ведення війни (диверсійно-терористичну тактику, переміщення бойових дій в міста, використання цивільних осіб та об'єктів інфраструктури як щита і т. д.) – метою якої є завдання матеріальної і психологічної шкоди для досягнення політичної перемоги, що передбачає нав'язування сильнішому супротивникові невідповідної моделі перебігу конфлікту, розтягуючи його часові рамки;

2) сильна сторона в умовах асиметричного протистояння стикається з низкою проблем (неможливістю дотримання принципів та норм міжнародного гуманітарного права, тиском з боку світової спільноти та засобів масової інформації, неможливістю у короткі терміни вирішити стратегічні завдання тощо) [10, с. 64].

Слід зазначити, що, незважаючи на те, що всі зазначені «кваліфікації» війн далеко не ідеальні, проте їх також застосовують і до військових (збройних) конфліктів.

Наявні на сьогодні загальні визначення поняття «війна» не враховують таких відносно нових за їхнім стратегічним значенням явищ, що відображаються в термінах «інформаційна війна», «кібервійна». Такі терміни на перший погляд дещо «екзотичні», а їх вживання представниками ЗМІ нерідко надають їм метафоричного відтінку. При цьому на передній план часто висувають не сутнісні риси війни, а її методи.

Іноді використання зазначених термінів набуває надмірно категоричного характеру і затуляє ту обставину, що основною ознакою війни досі залишається збройна боротьба – ведення бойових дій, які супроводжуються масовими вбивствами. Часом ігнорують і те, що в таких випадках описується не стільки феномен власне війни, скільки нові стратегії і високотехнологічні засоби, застосування яких покликане забезпечити досягнення поставлених політичних цілей, не вдаючись до війни.

Разом з тим було б необачно недооцінювати евристичний потенціал, що його несуть в собі названі вище терміни, їх значення для осмислення еволюції, яку зазнають війни в сучасній історії людства з точки зору як способів їх ведення, так і самого їх змісту.

На наш погляд, більшість невизначеностей виникає при типологізації форм збройної боротьби за соціально-політичним та геополітичним змістами.

По-перше, зберігається прийнятий раніше розподіл воєн за соціально-політичним змістом на чотири основні типи – між державами протилежних систем, всередині ліберального світу, за звільнення від чужоземного ярма та цивільні.

По-друге, сучасна геополітична класифікація включає світові, регіональні, субрегіональні та локальні війни. В останні роки як самостійний тип стали виділяти локальні війни з тенденцією їх переростання в регіональні війни». Також мають місце спроби ідентифікації «нових типів війн» – глобалізаційних, міжцивілізаційних, цивілізаційних, «проникаючих», між бідними і багатими країнами, за природні ресурси, справжню демократію тощо.

Зазначені класифікації, крім того, що просто ускладнюють кодифікацію різних ознак збройного протистояння, набагато відстають від тих трансформацій, які спостерігаються в сучасному світі.

Підсумовуючи слід зазначити, що сьогодні найбільш поширеним є визначення воєнного конфлікту як найвищої ступіні загострення протиріч між суб'єктами військово-стратегічних відносин й одночасно форма вирішення протиріч з використанням в обмежених масштабах збройних сил (військових формувань). Зазначається, що в умовах посилення сучасних викликів значного поширення набули такі терміни як «асиметричні війни», «інформаційні війни», «кібервійни», «психологічні війни»

Бібліографічний список:

1. Клаузевиц К. О войне / К. Клаузевиц; пер. с нем. – М.: Эксмо, Мидгард, 2007. – 256 с.
2. Small M., Singer J. D. Resort to Arms. / M. Small, J.D. Singer – N.Y., 1982. – С. 87.
3. Цыганков П. А. Проблема войны в социологии международных отношений / П.А. Цыганков // Социология современных войн. Материалы научно-семинара. Вып. 1. – М., 2004. – С. 27–42.
4. Гроций Г. О праве войны и мира : три кн., в которых объясняются естеств. право и право народов, а также принципы публич. права / Г. Гроций ; [под общ. ред. и с предисл. проф. С. Б. Крылова] ; пер. с лат. А. Л. Саккетти ; [вступ. ст. А. А. Желудкова]. – М. : Ладомир, 1994. – 456 с.

5. Heywood A. Political Ideologies. An Introduction. / A. Heywood—London, 1998. – С. 133.
6. Военная доктрина Украины, утверждена Указом Президента Украины від 15.06.2004 року № 648 (в редакції Указу Президента України від 08.06.2012 року №390/2012) // Сайт ВРУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>.
7. Галака О. М., Льяшов О. А., Павлюк Ю. М. Основные тенденции развития та ймовірні форми воєн і збройних конфліктів майбутнього/ О. М. Галака, О. А. Льяшов, Ю. М. Павлюк // Наука і оборона – 2007.– № 4.– С. 10–15.
8. Насиновский В. Е. Вооружённые конфликты: поиск решений / В. Е. Насиновский. – М.: Объединённая редакция МВД РФ, 1996. – С. 43–45
9. Цыганков П. А. Теория международных отношений. / П. А.Цыганков – М.: Гардарики, 2002. – С. 16–28.
10. Хрусталева М. А. Диверсионно-террористическая война как военно-политический феномен / М. А. Хрусталева // Международные процессы. – Май–август 2003. –№ 2. – С. 56–62.

DOI 10.31558/2617-0248.2018.3.3

УДК 32: 001. 891.3 (075)

СУВЕРЕНИТЕТ: ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТНОСТІ

Воронянський О. В., к. і. н., професор, професор кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Автор розглядає поняття «суб'єктність суверенітету» на основі аналізу технології його реалізації. Показано, що технологічні особливості реалізації суверенітету детермінують його сутнісні характеристики. До таких характеристик відноситься реальне право владного розподілу ресурсів та повноважень, а також політична воля як здатність до прийняття цілеспрямованих владних рішень та готовність виділяти на їх досягнення максимум доступних ресурсів і нести пов'язані з цим ризики.

Реалізація суверенітету передбачає не лише передачу сувереном відповідних ресурсів і повноважень управлінському апарату, але й інституціональне закріплення організації управління з внутрішнім порядком перерозподілу ресурсів, влади та організованою процедурою прийняття рішень і контролю за їх виконанням. При цьому підвищена концентрація ресурсів влади в руках довіреного розпорядника ресурсів сприяє зростанню його незалежності від суверена і зниженню лояльності до нього. У результаті суверен вимушений сам створювати та підтримувати інститут розпорядників формально приналежних йому владних ресурсів та повноважень, який, по суті, обмежує його реальний суверенітет. Статус довірених розпорядників ресурсів та влади є залежним від волі суверена і носить тимчасовий характер. Однак наявність у їхніх руках права користування фактично майже всім обсягом ресурсів влади від імені суверена створює для останнього значну загрозу своєму становищу верховного розпорядника цих ресурсів.

Звідси видно, що вибір суверена при прийнятті рішень обмежений конфігурацією владних позицій інших центрів влади. Таким чином, сутність суб'єктності суверенітету полягає не стільки в площині прийняття самостійних державно-владних рішень, скільки в контролі за розподілом та використанням владних ресурсів та повноважень у рамках механізму держави.

Ключові слова: суверенітет, суб'єктність, розподіл ресурсів, реалізація влади.

Voronianskyi O. Sovereignty: the problem of subjectivity

The author examines the concept of "subjectivity sovereignty" based on analysis of technology implementation. It is shown that technological features of the realization of sovereignty determine its intrinsic characteristics. These characteristics include the real power of power allocation of resources and powers, as well as political will as an ability to make targeted government decisions and willingness to allocate to them the maximum available resources and bear the associated risks.

The realization of sovereignty involves not only the transfer of the corresponding resources and powers of the administrative apparatus to the sovereign, but also the institutional consolidation of the organization of management with the internal system of redistribution of resources, authorities and the organized procedure for decision-making and control over their implementation. At the same time, the increased concentration of power resources in the hands of the trustee of resources helps to increase its independence from the sovereign and reduce its loyalty to it. As a result, the sovereign himself is forced to create and maintain an institution of administrators of formally belonging to him power resources and powers, which, in essence, limits his real sovereignty. The status of trustees of resources and authorities is dependent on the will of the sovereign and is temporary. However, the presence in their hands of the right to use virtually the entire volume of power resources on behalf of the sovereign creates for the latter a significant threat to their position of the supreme organizer of these resources.

From this it is clear that choosing a sovereign in making decisions is limited by the configuration of power